mülkiye dergisi
Araştırma Makalesi

Dijital Çağda Siyasal Katılım: Toplumsal Hareketler ve Siyasi Partiler

Yaşar Pınar Özmen, Yozgat Bozok Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID: 0000-0003-2970-1110
E-Posta: pborozmen@gmail.com

Özet

Son yirmi yılda her geçen gün daha yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçları, toplumsal hareketlerle siyasi partilere etkileşimli ve birleşik bir platform sunmuştur. Yeni iletişim araçları veya daha genel anlamda dijital ekosistem, vatandaşı siyasete bağlayan yeni ve geri dönüşü olmayan bir kanal oluşturmuş ve geleneksel siyaset paradigmasını değiştirmeye başlamıştır. Dijital çağda siyasetin dönüşümü ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda siyasi partilerin bu süreçten nasıl etkilendiği konusu incelenmiş, iyimser ve kötümser yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Siyasi partilerin tarihine bakıldığında, modern siyasetin ayrılmaz bir parçası olan bu kurumsal yapıların gelişen koşullara uyum sağlama kapasitelerinin yüksek olduğu görülmekle birlikte dijital çağa uyum sağlama konusunda geride kaldıkları gözlenmektedir. Bu çalışma, toplumsal hareketlerle siyasi partiler arasındaki ilişkileri ve dijital çağın bu ilişkileri nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında öncelikle bazı toplumsal hareketlerin siyasi partilere dönüşmesi ve daha sonra dijital ekosistemin siyasal katılım tarzını dönüştürmesi incelenmiş ve bu çerçevede yeni bir parti tipi olarak ortaya çıkan dijital parti kavramı, konu hakkında oldukça yeni olan literatüre dayalı olarak değerlendirilmiştir. Uzun bir süre tartışılmış olan siyasi partilerin düşüşü tezinde ve popülizmin yükselişinde; nüfusun artması, yoksulluğun artması, orta sınıfın gelirinin azalması, teknolojinin gelişmesi, ekolojik tahribat ve terör gibi ulusal ve global ölçekte çetrefilli durum ve sorunların ortaya çıkması, geleneksel siyasetin ise buna yeterli olamaması yatmaktadır. Yirmi birinci yüzyılın krizlerinin ve buna bağlı ortaya çıkan popülist siyaset tarzının sonucu olarak, birtakım siyasi partilerin, toplumsal hareketlerin stratejilerini kullanarak örgütlendiği gözlenmektedir. Çoğunlukla bu bağlamda ortaya çıkan dijital partilerin en büyük özelliği şüphesiz iletişim ve organizasyon aracı olarak dijital teknolojileri kullanmalarıdır. Fakat bu partileri, diğer siyasi partilerden ayıran şey sadece dijital sosyal ağ mekanizmalarının kullanılması ile ilgili değildir, siyasi parti paradigmasını değiştiren derin bir farklılık vardır. Kuzey Avrupa ülkelerindeki Korsan Partilerden İspanya'da Podemos, Fransa'da Insoumise ve Birleşik Krallık'taki İşçi Partisi'nin popülaritesinin artmasını sağlayan Momentum gibi sol popülist hareketlere kadar yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan bir dizi yeni siyasi oluşumda bu farklılık gözlenmektedir.

Özmen Y P (2022). Dijital Çağda Siyasal Katılım: Toplumsal Hareketler ve Siyasi Partiler. *Mülkiye Dergisi*, 46(3), 767-793.

Makale Gönderim Tarihi: 08.11.2021, Makale Kabul Tarihi: 19.07.2022.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Toplumsal Hareketler, Dijital Aktivizm, Dijital Parti, Hareket Partisi.

Political Participation in the Digital Age: Social Movements and Political Parties

Abstract

Social media tools, which have been used more and more widely in the last two decades, have provided an interactive and unified platform for social movements and political parties. The new means of communication, or more generally the digital ecosystem, have created a new and irreversible channel that connects the citizen to politics and has begun to change the traditional paradigm of politics. In the studies on the transformation of politics in the digital age, the issue of how political parties are affected by this process has been examined, and optimistic and pessimistic approaches have emerged. However, when we look at the history of political parties, it is observed that these institutional structures, which are an integral part of modern politics, have a high capacity to adapt to developing conditions, but lag behind in adapting to the digital age. This study aims to examine relations between social movements and political parties and how the digital age affects these relations. Within the scope of research, firstly, the transformation of some social movements into political parties and then the transformation of the digital ecosystem's political participation style were examined, and within this framework, the concept of digital party, which emerged as a new party type, was evaluated based on the relatively new literature on the subject. In the thesis of the decline of political parties and the rise of populism, which discussed for a long time, the following reasons have been put forward; increase in population, increase in poverty, decrease in the income of the middle class, development of technology, the emergence of difficult situations and problems on a national and global scale such as ecological destruction, terrorism, and inadequacy of traditional politics. As a result of the crises of the twenty-first century and the emerging populist political style, it is observed that some political parties are organized using the strategies of social movements. The biggest feature of digital parties that mostly emerged in this context is undoubtedly the use of digital technologies as a means of communication and organization. But what distinguishes these parties from other political parties is not only the use of digital social networking mechanisms, there is a profound difference that changing the political party paradigm. This difference is observed in several new political formations that emerged in the twenty-first century, from Pirate Parties in Northern European countries to left-populist movements such as Podemos in Spain, Insoumise in France, and Momentum, which helped boost the popularity of the Labor Party in the UK.

Keywords: Political Parties, Social Movements, Digital Activism, Digital Party, Movement Party.

Giriş

Toplumsal hareketler ve siyasi partiler arasındaki ilişkiler ve etkileşim 1970'lerden itibaren çok yönlü hale gelmiştir. Ortak bir nokta olarak siyasi hedeflere sahip olan bu yapılar arasında tamamen sistemin değişimini hedefleyen devrimci gruplar olduğu gibi bazı özel alanlarda hükümetlerin politikalarını etkilemeyi amaçlayan çeşitli gruplar vardır. Benzer hedeflere ulaşmak için farklı yöntemleri kullanırlar. Bazı toplumsal hareketlerin zamanla siyasi partilere dönüştüğü veya siyasi partilerle toplumsal hareketlerin benzer stratejiler izleyerek birbirine yakınsadığı gözlenmiştir. Siyasal iktidar ve muhalefet, toplumsal hareketlere duyarlı olmak zorunda kalmış, çeşitli toplumsal taleplere yönelik politikalar parti programlarında yer almıştır. Son yirmi yılda her geçen gün daha yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçları, toplumsal hareketlerle siyasi partilere ister istemez etkileşimli ve birleşik bir platform sunmuştur. Siyasal katılımın çeşitli veçheleriyle ilgili olan bu yapılar, genel anlamda iktidar ve toplum arasındaki ilişkileri inceleyen siyaset sosyolojisinin ilgi alanında incelenirken sosyal medya kullanımının devreye girmesi ile birlikte medya ve iletişim disiplinlerinden de eskisine oranla daha yoğun bir ilgi görmeye başlamıştır.

Modern anlamda ortaya çıktıkları iki yüzyıllık dönem boyunca gelişen farklı koşullara göre siyasi partilerin organizasyon tarzlarında, işlevlerinde ve amaçlarında birtakım değişiklik olması kaçınılmazdır. Bugün hem temsili demokratik sistemlerin vazgeçilmez bir unsuru olarak hem de otoriter rejimlerde çeşitli nedenlerle varlıklarını sürdürmektedir. 1980'lerde başlayan siyasi partilerin temsil kabiliyetlerine bir eleştiri olan 'siyasi partilerin düşüşü' teorisi[1] ve demokrasi ile ilgili eleştiriler, geleneksel partilerin meşruiyet ve güvenilirlik krizine dikkat çekmiştir. Siyasi partilerin düşüşünün ve popülizmin yükselişinin temelinde; temsiliyet mekanizmasında yaşanan krizler, yoksulluğun artması, orta sınıfın gelirinin azalması, nüfusun artması, teknoloji, ekolojik tahribat ve terör gibi ulusal ve global ölçekte çetrefilli sorunların ortaya çıkması yatmaktadır. Bu sorunlar, iktidarların yönetimini zorlaştırmakta ve sistem karşıtı partilerin ya da grupların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Son yıllarda dijital teknolojinin sunduğu imkânlarla birlikte siyasal katılım bağlamında bu konular yeniden gözden geçirilmiş, Atina demokrasisindeki agora geleneğinin yeniden canlanma ihtimalinden dem vurulmuştur. Yeni iletişim araçları, vatandaşı siyasete bağlayan bir kanal olmuş ve geleneksel siyaset paradigmasını değiştirmeye başlamıştır.

Sosyal medya platformlarının siyasi partileri dönüştürdüğü bir gerçektir. Günümüzde güncel informasyonun ve görüşlerin paylaşıldığı alanlar olan ve art arda kurulan Facebook (2004), YouTube (2005), Twitter (2006), Instagram (2010) vb. sosyal medya platformları, özellikle genç nüfus tarafından daha çok tercih edilmekle birlikte, siyasal katılımda etkili araçlar olmuştur. Gittikçe artan bir düzeyde bilişim ve teknolojinin imkânlarından yararlanan siyasi partiler, geleneksel yazılı ve görsel medya araçlarının (gazete, dergi, radyo, televizyon ve sinema) yanında web siteleri ve çeşitli sosyal medya kanalları aracılığı ile seçmenlere seslenmeye başlamışlardır. İnternet, partilerin ve adayların kendilerini tanıtmak amacıyla yoğun bir şekilde kullandığı ve hedef kitleye çok daha kısa sürede reaksiyon gösterme fırsatı veren siyasal iletişim aracıdır. Tek parti sistemlerini bir kenara koyarsak, birbiri ile rekabet halindeki fikirlerin kümeleşmesi üzerinde kurumsallaşan siyasi partiler için destek kazanmak ve var olan desteği korumak önemlidir. Sosyal medya ağları aracılığıyla yeni bir siyasal katılım biçiminden bahsedilebilir ve bu durum siyasi partilerin destek kazanmasında oldukça etkilidir.

Siyasal katılım veya siyasal katılma; en basit haliyle "vatandaşların, devletin çeşitli düzeylerdeki karar ve uygulamalarını etkileme eylemleri" olarak tanımlanabilir (Kışlalı, 1987: 355). Hükümet temsilcilerinin belirlenmesi sürecinde adaylık, oy verme, siyasal temsilciler veya yasa koyucularla temasa geçme gibi eylemlerini kapsamaktadır. Hiyerarşik kurumsal/organizasyonel bağlara dayanan geleneksel siyasal katılım, dijital çağda sosyal medya ağları aracılığı ile bireylerin herhangi bir sosyal grup veya kurumsal organizasyona üyeliğini gerektirmeden gerçekleşmektedir (Bennett ve Segerberg, 2012). Dijital çağın imkânları, siyasi partilerle örtüşen hedeflere sahip çıkar grupları ve toplumsal hareketler tarafından da maksimum düzeyde kullanılmaktadır. Sosyal medya, kurumsal siyasetin işlevsiz kaldığı ya da açık bıraktığı alanlarda ortaya çıkan ve sosyal değişmenin katalizörleri olan toplumsal hareketlerin gelişim süreçlerinde büyük rol oynamaktadır. Arap baharı (2010-2011), İspanya protestoları (2011-2012), küresel işgal hareketleri (2011-2012) başta olmak üzere yerli hakları, ekoloji ve toplumsal cinsiyet konusunda birçok kolektif eylem sosyal medya aracılığı ile gelişmiş ve yayılmıştır. Sivil toplumun zayıf olduğu demokratik olmayan ortamlarda, protestoların ekonomik çalkantı zamanlarında ortaya çıktığı, vatandaşların ekonomik refahının sağlanamadığı durumda, yozlaşmış, anti-demokratik iktidara tepki verdiği bilinmektedir (Brancati, 2014).

Sosyal medya; resmî siyaset alanında hangi konuların gündemde olduğu, bunların geleneksel medya tarafından nasıl ele alındığı ve ulusal ve uluslararası kamuoyunda hangi söylemlerin popüler olduğu konusunda eşsiz bir kaynaktır

(Koiranen vd., 2020). Siyaset biliminde tarihsel kurumsalcı teorisyenler, zaman bağlamında doğrusal ve dönemsel olguları gözlemleme eğiliminde olmuştur. Fakat dijital çağda hızlı ve geçici ritmik olaylar siyasetin gelişiminde etkili olmaya başlamıştır (Karpf, 2020). Dijital çağ; politikacıların kampanyaları sırasında sosyal medyadaki eylemleri, siyasi parti tercihinin aktif sosyal medya kullanımı ile karşılıklı ilişkisi, sosyodemografik faktörlerin yeni siyasal katılımdaki rolü, siyasi partilerin dijital imkânlardan nasıl yararlandığı gibi birçok yeni ve zorlu bir araştırma alanı sunmuştur.

Dijital teknolojideki gelişmelerin siyasetteki etkisi 2000'li yılların başından itibaren incelenmekle beraber siyasi partilerin dijital teknolojilerle dönüşümü hakkında son birkaç yıla kadar sınırlı bir ilgi gösterilmiş ve bu araştırmalarda siyasi partilerin web siteleri, sosyal medya kullanımı ve dijital teknolojileri üyelik veya tanıtımlarda nasıl kullandıkları incelenmiştir (Dommett vd., 2021). Fakat tüm işlemleri dijital teknolojiye dayalı olan, web sitelerinde ve çevrimiçi tartışma forumlarını kullanan "dijital parti" tipi Gerbaudo'nun 2019 başında yayımlanan araştırmasında kavramsal olarak ortaya atılmıştır. Bu parti tipi için Avrupa'daki az sayıda fakat göreceli olarak başarılı örneklerinden yola çıkılarak yapılan araştırmalar, akademik anlamda çok yeni bir tartışma alanını açmıştır. Ayrıca tüm yerleşik partilerin dijital olanaklardan her geçen gün daha fazla yararlandıkları da ortadadır. Dijital partilerin doğrudan demokrasiyi hayata geçirme pratikleri ve başarıları, diğer partilerin hatta siyasetin dönüşmesinde etkili olabilir mi sorusu süreç içinde yanıtlanmayı bekliyor. Bu soru dijital partilerin geleceği ile ilgili soruları da zımnen barındırıyor.

Bu çalışmada, yeni bir parti tipi olarak ortaya atılan dijital partilere neden ihtiyaç duyulduğu, karakteristik özelliklerinin ve ayırt edici niteliklerinin neler olduğu araştırılacak ve bu partilerin oluşturdukları yeni tarz katılım yöntemlerine ışık tutulacaktır. Bunun için öncelikle bu parti tipine benzer bir şekilde, çoğunlukla sosyal ağlarda ve dijital platformlarda örgütlenen 'yeni' toplumsal hareketlerle siyasi partiler arasındaki ilişkiler ve dijital çağın bu ilişkileri nasıl etkilediği incelenmiştir. Araştırma kapsamında birtakım geleneksel ve yeni toplumsal hareketlerin siyasi partilere dönüşmesi ile dijital ekosistemin siyasal katılımı dönüştürmesi incelenmiş ve bu çerçevede yeni bir parti tipi olarak ortaya çıkan dijital parti kavramını, konu hakkında oldukça yeni olan literatüre dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Toplumsal hareketler ya da sosyal hareketler, toplumdaki çeşitli problemleri duyurmak, toplumsal talepleri örgütlemek, problemlerin çözümünü ve

toplumsal değişimi sağlamak için dayanışma ağları kurarak gerçekleştirilen kolektif eylemler olarak tanımlanabilir. Bu kolektif eylemler, siyaset sosyolojisinde çok uzun bir dönem modernleşme sürecinin geçici bir hastalığı olarak görülmüş ve kalabalıkların hareketlerinin irrasyonelliği vurgulanmıştır. Aslında Fransız Devrimi ile birlikte gelişen halk hareketleri ilk defa Lorenz von Stein tarafından 1850'de, siyasal mücadele anlamında "toplumsal hareketler" olarak adlandırılmıştır. Fakat Gustave Le Bon'un 1895'te bu eylemlere ilişkin kalabalıkların irrasyonel davranışı teorisi sosyolojide uzun süre daha etkili olmuştur (Wennerhag, 2007). Yüzyıl sonra bir başka sosyolog Alaine Touraine, 'yeni' toplumsal hareketleri, klasik sosyolojinin aksine sosyal problem ya da Durkheim'ın anomi teorisindeki bireysel ve toplumsal normlar arasındaki çatışmadan doğan sapkın davranışlar olarak değil, bizatihi toplumun şekillenmesini sağlayan temel yapı taşları ve bir muhalefet tarzı olarak ortaya koymuştur. 1960'ların sonundan itibaren öne çıkan orta sınıf ve eğitimli bireylerin kolektif eylemlerine odaklanan Touraine, 1968'de kaleme aldığı "Aktörün Dönüşü" eserinde toplumsal hareketlerin sosyolojik perspektifte daha sağlıklı bir tanımını yapmıştır. İşçilerin bir ekonomik birime ve işçi hareketinin de kapitalizmin ve krizlerinin bir alt çalışmasına indirgendiği eski yaklaşımları toptan eleştirmiş, toplumu inşa eden toplumsal hareketlerin sosyolojik analizin temelinde olması gerektiğini söylemiştir (Touraine, 2002; 2016). Sosyal ve ekonomik konulara, sınıf temelli çıkarlara dayanan bölünmenin yanına, 1970'lerden sonra post-materyalist -kültürel- değerlere dayalı yeni bölünmeler eklenmiştir.

Birbirleriyle örtüşen faaliyetlere sahip siyasi partiler ile toplumsal hareketler benzer stratejiler izlemeye başlamıştır. Özellikle internete erişimi olan, çoğunlukla genç ve eğitimli vatandaşlar siyasal ve toplumsal konulara doğrudan katılabilmektedir. Siyasi partiler, hükümete ve parlamentoya seçimler yoluyla yerleştirdikleri temsilciler sayesinde devlet iktidarının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, bu suretle politika belirleme ve belirlenen politikaları uygulama amacı güden, bir program etrafında sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklardır. Çoğu zaman görece daha gevşek bir örgütlenme yapısına sahip toplumsal hareketlerin aksine siyasi partiler, politikaların belirlenmesine doğrudan katılmayı amaçlayan ve iktidarın faaliyetlerini yakından takip eden bürokratik örgütlenmelerdir. Bu örgütlenmenin yasal alt yapıları anayasada ve siyasi partiler kanunları ile belirlenir. Toplumsal hareketlerin hedefleri çoğu zaman muhalefet partilerininkine benzer, seçimlere katılma ve kurumsallık derecesi, aradaki temel farkı oluşturur. Fakat özellikle 1970'lerden itibaren ırkçılık karşıtlığı, barış, toplumsal cinsiyet ve ekoloji gibi konularda yükselen toplumsal hareketlerden sol-liberteryen partiler (Kitschelt, 1988) ve hemen

sonra göçmen karşıtlığını ve ırkçılığı savunan sağ popülist siyasi partiler yükselişe geçmiştir (Betz, 2001). 1960'lara kadar parti sistemlerinin temelini oluşturan ve on dokuzuncu yüzyılın Avrupa siyasal tarihinde ulus-devlet ve endüstri devrimi süreci ile ilgili bölünmeleri temsil eden siyasi partilerin etkileri devam etmektedir. Yeni kurulan partilerin -yeni demokratikleşen Avrupa ülkeleri hariç (Scwartz ve Lawson, 2013)- eski ayrımlardan farklı olarak post-endüstriyalist dediğimiz kimlik ve kültüre odaklı ilgileri daha belirgindir. 1990'ların sonunda internetin yaşamın her alanına nüfuz etmeye başlaması hem toplumsal hareketleri hem de siyasi partileri etkilemiştir.

Dijital çağda siyasetin dönüşümü ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda siyasi partilerin bu süreçten nasıl etkilendiği konusu incelenmeye başlanmıştır. 2000'lerin başında bu konudaki optimist grup; internetin demokrasiyi güçlendirebileceğini, seçim rekabetini artırabileceğini, aktivistler, üyeler ve seçilmiş temsilciler arasında bilgi ve iletişimi kolaylaştıracağını ve seçim kampanyalarında yeni fırsatlar sağlayabileceğini düşünmüştür. Kötümserler ise yeni teknolojilerin büyük ve küçük partiler arasındaki mevcut kaynak eşitsizliklerini artıracağını öne sürmüştür (Norris, 2001). Düşünce ve ifade özgürlüğünün güvencede olduğu rejimlerde yaygın kullanımı olan sosyal medyanın, siyasal bilgilerin ve görüşlerin paylaşıldığı ideal bir demokratik ortam sunmadığı gözlenmiştir. Yapılan araştırmalar; sosyal medyanın hâlihazırda var olan fikirleri güçlendiren ve farklı görüşlerin yayılmasını engelleyen bir 'yankı odası' işlevi gördüğünü ve bireylerin kendileriyle benzer bakış açılarına sahip kişilerle iletişim kurma eğiliminin çeşitli konularda siyasal kutuplaşmaları asimetrik bir biçimde ürettiğini göstermektedir (Koiranen vd., 2020). Ayrıca yalan haberlerin yayılma hızıyla doğrulamalarının yayılma hızı her zaman aynı olmamaktadır. İlgi alanları vb. özelliklere göre kişiselleştirilen haber teknolojileri ile alınan enformasyon ile her zaman sağlıklı karar almak mümkün değildir. Sosyal medya çağının başlangıcından itibaren, sosyal medyanın siyasal alanı eşitleyip eşitlemeyeceği veya siyasal aktörler arasındaki her zaman mevcut olan güç ilişkilerindeki rolü disiplinlerarası bir inceleme alanı olmuştur.

Yirmi birinci yüzyılda toplumsal hareketlere benzer şekilde yalnızca internetin sağladığı imkânları kullanarak örgütlenen ve halkla iletişim kuran dijital partiler (Gerbaudo, 2019) ortaya çıkmıştır. Bu parti tipi; 'internet partileri', 'ağ partileri' veya 'ağ bağlantılı (networked) parti' (Deseriis, 2020) olarak adlandırılmakta ve toplumsal hareketlerin aktivistleri tarafından kurulan 'hareket partileri' (Gunther ve Diamond, 2003) ile benzer özellikler göstermektedir. Dijital partileri daha iyi anlayabilmek için, zaman içinde çeşitli koşullarda ortaya çıkan parti tiplerini ve toplumsal hareketlerle siyasi partiler arasındaki kavramsal ilişkiyi

gözden geçirmek gerekmektedir.

Kitle Partilerinden Hareket Partilerine Parti Tipolojileri

Siyasi partiler, organizasyonları, işlevleri, hedefleri ve temsil ettikleri çıkarlar açısından zaman içinde değişim yaşamış, değişen siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara uyum sağlamıştır. Siyaset bilimciler tarafından, belirli dönemlerde hangi siyasi parti tipinin daha yaygın ve baskın olduğu ile ilgili ideal bir sınıflamaya dayanan çeşitli tipolojiler çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmıştır. İlk başlarda genellikle yasama organlarındaki farklı fikirler ve çıkarlar etrafında kümelenen elitlerden ortaya çıkan parlamento grupları ve parti grupları siyasi partilerin temelini oluşturmuştur. Duverger'nin seçim dönemlerinde mevcut destekçileriyle faal olan muhafazakâr kadro partileri bu geleneğe dayanmaktadır. On sekizinci yüzyıl sonunda sanayi devrimi ile ortaya çıkan, aynı süreçte gelişen modern siyasal ideolojileri temel alan, üyeleri yasama organı dışında örgütlenerek ulusal siyasi partilere dönüşen kitle partileri diğer bir parti tipidir (Duverger, 1954). Toplumsal hareketlerin ilk ve en etkili örneklerinden birisi olan işçi hareketleri, işçi partileri ile aynı süreç içinde on dokuzuncu yüzyılın en önemli siyasal yapıları olmuştur.

Duverger'nin parti tipolojisinin bir benzeri 1956'da siyasi partilerin işlevlerine odaklanarak Neuman tarafından yapılmıştır. "Bireysel temsil partileri" ve "sosyal bütünleşme partileri" olarak iki tip tanımlanmıştır. Temsil partilerinin genel amacı seçim zamanlarında mümkün olduğunca çok oy almaktır. Bütünleşme partileri ise kitleleri basit bir biçimde temsil etmeyi değil, onları siyasal olarak sosyalleştirmeyi, eğitmeyi, mobilize etmeyi amaçlamaktadır (bkz. Neuman, 1956). Bütünleşme partilerine en büyük örnek totaliter rejimlerin partileridir.

Zaman içinde organizasyon ve işlevlerine göre farklı parti tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır. 1945'lerden sonra yavaş yavaş beliren "herkesi yakala partileri" (Kirchheimer, 1966), kitlesel üyeliğin azaldığı, sıkı parti disiplininin olmadığı, kararsız seçmenlerin taleplerini göz önüne alarak söylem geliştiren siyasi partileri tanımlamak için kullanılmıştır. Siyasi partiler "çekiciliklerini artırmak için toplumsal tabanlarıyla bağlarını zayıflatmayı" tercih etmiştir (Scwartz ve Lawson, 2013). Daha sonra partiler arası gizli anlaşmalarla ve devlet yardımlarıyla ayakta duran, parti ve devletin iç içe geçtiği (Katz ve Mair, 1995), üyelerle destekçiler arasındaki ayrımın bulanıklaştığı (Margetts, 2001) kartel partileri ortaya çıkmıştır.

1980'lerde seçimleri kazanmak için profesyonellerle birlikte çalışan, finansmanını belirli çıkar grupları veya devlet yardımıyla sağlayan partilere yönelik 'profesyonel-seçimsel parti' (Panebianco, 1988) tanımı yapılmıştır.

Seçim dönemlerinde danışmanların etkili olduğu geniş bir ağla kampanyalarını yürüten profesyonel-seçimsel parti tipi; ideolojik karakterli, güçlü bir bürokratik organizasyona sahip, finansmanını üye aidatlarından sağlayan kitlesel-bürokratik siyasi partilere karşı herkesi yakala partileri ile kimi kartel partilerinin ortak özelliklerini taşır. Siyasi partilerin genel anlamda profesyonel danışmanlarla daha çok birlikte çalıştığı bir dönem başlamıştır. Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal medya araçlarının yaygınlaşması ile birlikte siyasi partiler bu araçları kullanmaya başlamıştır. Siyasal kampanyaların ana merkezi dijital platformlar olmuştur. Siyasi partiler; danışmanlar, uzmanlar, hevesli amatörler ve gündelik halkla etkileşime girebilecekleri çeşitlilik ve geçirgen ilişkiler ile tanımlanan bir "parti-merkezli dijital ekosistemle" temas haline girmiştir (Dommett, Kefford ve Power, 2020). 1990'ların sonundan itibaren yaygınlaşan internet kullanımı ile birlikte siyasi partiler seçmen ve destekçileri ile daha doğrudan bir iletişim kanalı bulmuştur.

Siyasi partilerin birçoğu -diğer partilerle birleşmeler ve hiziplerin yeni partiler oluşturmak üzere ayrılmaları gibi nedenlerle- yapısal değişikliklerden geçmiştir. 1980'lerin sonundan itibaren yaygınlaşan siyasi partilerin gerilemesiyle ilgili endişeler ve seçimlere ilginin azalması (Wattenberg, 2000 aktaran Scwartz ve Lawson, 2013), siyasi partilerin yerini çeşitli sivil toplum kuruluşlarının veya toplumsal hareket platformlarının alabileceği yönünde varsayımlara neden olmuştur. Seçimlere katılma konusunda yapılan araştırmalar siyasal kültür başta olmak üzere rekabet, sosyoekonomik durum, temsil ile karar alma mekanizması arasındaki ilişki, sistemdeki istikrar veya kutuplaşma gibi farklı koşulların katılımı etkilediğini göstermektedir (Kiriş, 2015). Siyasi partilerin, gitgide 'herkesi yakala' anlayışını daha çok benimsediği gözlenmiştir. İktidarın politikalarını etkileme konusunda etkili bir tavır sergileyen toplumsal hareketler çoğu zaman iktidardaki hükümete veya seçimlere katılmamayı seçen parlamento dışı muhalefet olarak kategorize edilebilmektedir. Var olan etnik, dini veya benzer kültürel/kimlik eksenli grupların bazıları yeni alternatif siyasi partilere dönüşebilmiştir (Weinberg, 1991).

Yirminci yüzyılın sonunda yeni bir siyasi parti tipi ortaya çıkmıştır. Bu parti tipi, genellikle profesyonel politikacılar tarafından değil toplumsal hareketlerin aktivistleri tarafından kurulan "hareket partileri" (Gunther ve Diamond, 2003) veya "amatör-aktivist partiler" (Lucardie ve Frankland, 2016) olarak tanımlanmaktadır. Sol-liberteryen veya aşırı sağda kimlik odaklı hak savunucuları tarafından kurulan bu partiler yeni toplumsal hareketlerde olduğu gibi ağ örgütlenmesine sahiptir. Toplumsal hareketlere benzer şekilde yalnızca internetin sağladığı imkânları kullanarak örgütlenen ve halkla iletişim kuran

dijital partiler yine bu parti tipi ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Kökenleri ve çerçeveleri nedeniyle, dijital partiler kendilerini hareket olarak göstermeye çalışmakta ve bu nedenle genellikle parti araştırmacılarından önce toplumsal hareket araştırmacılarını cezbetmektedir (Dommett vd., 2021). Halkın eski siyasetçilere karşı duyduğu tepki (Yıldırım, 2021) veya daha genel anlamda geleneksel siyasete ve siyasal elite karşı duyulan güvensizliğin bir sonucu olarak çoğunlukla parlamenter siyasette çalkantılı sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal Hareketlerden Siyasi Partilere

Siyasi hedefleri olan toplumsal hareket örgütlenmeleri, siyasi partilere veya çıkar gruplarına dönüşerek kurumsallaşır, bazıları ise daha radikal şiddetli eylem biçimlerine yönelir, bazıları ticarileşir ve bir kısmı da içe dönerek daha kapalı bir cemaat yapısı haline dönüşür (Della Porta ve Diani, 2012: 225). Örneğin yeşil veya aşırı sol partilerin içinden çıktığı bazı toplumsal hareketler, iktidardakilere meydan okumaya ve hareketin hedeflerine şiddet kullanarak ulaşmaya kararlı terör örgütlerinin doğmasına da (örneğin İtalya'da Prima Linea) neden olmuştur. Böylece 1968 Kuşağı'nın doğurduğu hareketler hem yeni siyasi partilere hem de bağımsız terörist gruplara yol açmıştır (Weinberg vd., 2008: 27).

Toplumsal hareketler tarihçesine daha geniş bir perspektiften baktığımızda çoğunlukla anti-emperyalist ve anti-sömürgeci ulusal kurtuluş hareketleri, silahlı bir mücadele sonunda bağımsız ulus-devletlerin kurulmasını sağlamış ve bu hareketler devletin ilk meşru siyasi partilerine dönüşmüştür. Örneğin yirminci yüzyılın başında gerçekleşen Meksika Devrimi önderleri, uzun süre hâkim parti konumunda iktidarda kalan Ulusal Devrimci Parti'yi -bugünkü adıyla Kurumsal Devrimci Parti (PRI, Partido Revolucionario Institucional)- kurmuştur. Silahlı mücadeleyi benimseyen ve ülkede siyasal rejimin değişmesini hedefleyen devrimci hareketlerin, demokratik sistemlere özgü bir çerçeve sunan toplumsal hareketler teorisi kapsamında değerlendirilmesi tartışmalı bir konu olmuştur. Toplumsal hareketler, şiddet içermeyen ve doğrudan iktidar değişimini değil toplumsal talepler doğrultusunda politika değişimini hedefleyen kolektif eylemlerdir (Della Porta ve Diani, 2012: 29-30, 40). Bu tanıma göre, silahlı devrimci mücadele sonunda oluşan kurucu siyasi partiler kendine özgü bir olgu olarak ele alınmalıdır.

1970'lerden sonra toplumsal hareketlerden doğan siyasi partiler 'sol-özgürlükçü' ve 'post endüstriyel aşırı sağ' hareket partileri olarak iki kategoride sınıflandırılmıştır (Ignazi, 1996; Gunther ve Diamond, 2003). Profesyonel-seçim partilerine nazire yapılarak 'amatör-aktivist partiler' olarak adlandırılan bu

hareket partileri aktivistler tarafından kurulmakta, sivil toplumla ve toplumsal hareketle gayri resmî bağlarını sürdürmektedir. Bu partiler, devletle ikircikli bir ilişki içindedir: Devlet desteğini reddetmezler, ancak devlet kurumlarıyla ilişkilere güvenmezler (Lucardie ve Frankland, 2016).

Irkçılık karşıtlığı, barış, toplumsal cinsiyet ve ekoloji gibi konularda yükselen toplumsal hareketlerden sol-özgürlükçü partiler ortaya çıkmıştır (Kitschelt, 1988; Ignazi, 1996). Yeşil partiler bunun en bilindik örneğidir. Bu dönemdeki toplumsal hareketler, Almanya'da Yeşiller, Fransa'da Sosyalist Birlik gibi siyasi partilerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu partiler parlamentolara girebilmiş, hükümeti oluşturan koalisyonlarda yer almıştır. İzlanda'da 1983'ten 1999'a kadar feminist bir siyasi parti parlamentoda yer almış ve daha sonra bu parti üyeleri sosyal demokrat ittifaka ve Yeşiller'e katılmıştır. Kuzey Avrupa ülkeleri gibi küçük korporatist refah devletlerinde ortaya çıkan sol-özgürlükçü partiler devlet ve sivil toplum arasında kapsamlı bir çıkar aracılığı ağının sonucu olarak (Kitschelt, 1988) ekoloji, feminizm, enerji ve nükleer silahlanma gibi konulara odaklanan toplumsal hareketlerden doğmuştur. Destekçilerinin çoğu, istikrarlı parti kimlikleri temelinden ziyade stratejik olarak oy kullanma olasılığı daha yüksek olan eğitimli bireylerdir (Kitschelt, 1988). Latin Amerika'da da toplumsal hareketlerden doğan siyasi partiler yaygındır. Bunun en önemli örneklerinden biri yerli kültüründe de önemli bir yere sahip olan koka yetiştiricilerinin hareketlerinden doğan Evo Morales'in Sosyalizme Doğru Hareket (Movimiento al Socialismo-MAS) partisidir. Bu dönemde toplumsal hareketlerden her zaman özgürlükçü partilerin doğduğu söylenemez. Aynı zamanda göçmen karşıtlığı ve ırkçılığı savunan aşırı sağ siyasi partiler de yükselişe geçmiştir.

Toplumsal hareketlerin siyasi partilerle ilişkisinin en otantik örneğini işçi hareketleri ile kitle partileri arasındaki etkileşim oluşturur. Modern dönemin ilk toplumsal hareketlerinden olan işçi hareketleri ile aynı süreç içinde gelişen işçi veya emek partileri on dokuzuncu yüzyılın en önemli siyasal organizasyonları olmuştur. Bu nedenle yeni toplumsal hareketlerden doğan siyasi partilere geçmeden önce işçi hareketleri ile etkileşim içinde ortaya çıkan işçi partilerinden söz etmek gerekmektedir. Daha sonra yeni toplumsal hareketlerle siyasi partilerin etkileşimi incelenecektir. Sosyal medya platformlarında örgütlenen dijital partilerin de yeni toplumsal hareketlerin dayandığı birtakım temalarla yakından bağı olduğu gözlenmektedir.

İşçi Hareketleri ve İşçi Partileri

Toplumsal hareketlerin siyasi partilerle ilişkisi işçi hareketleri ile başlar. Sanayi devriminin yarattığı üretimdeki gelişmelerle birlikte on sekizinci yüzyılın

sonlarından beri demlenen sosyal hak temelli işçi hareketleri Avrupa'yı dönüştürücü bir etki yaratmıştır. Henüz sadece erkekleri kapsayan oy hakkının genişlemesi talepleri de dahil olmak üzere on dokuzuncu yüzyıl boyunca çeşitli safhalarda etkili olan işçi hareketleri işçi partilerinin temelini oluşturmuştur. Toplumsal hareketler ile siyasi partilerin ilk etkileşimi bu noktada olmuştur.

İşçilerin çalışma koşulları ve yetersiz ücretler, işçi hareketlerinin temel motivasyonunu oluşturmuş, siyasal katılım haklarını da kapsayan bir hedefe sahip olmuştur. Sanayi toplumlarının en geniş sınıfını oluşturan işçilerin eylemleri, önceleri tatminkâr olmasa da zaman içinde sosyal ve siyasal haklarla ilgili birtakım kanunların çıkmasını sağlayan ilk ateşi yakmıştır. İngiltere'de 1832 reformlarının yetersizliği üzerine işçilerin iktisadi haklarını da içeren daha kapsayıcı bir siyasal sistem talep eden başka bir halk hareketi -Çartist hareket- ortaya çıkmıştır (Tilly, 2008: 80). İngiltere'deki Çartist hareket ilk kitlesel emek hareketi ve işçi partisinin temeli olarak nitelendirilmiştir (Uslu, 2014). Marx ve Engels'in 1840'larda yazdığı ilk eserlerinde de olduğu gibi "işçi kitlelerinin tarihin öznesi olabileceği yönündeki fikirler" 1830'larda etkili işçi hareketlerinin yarattığı devrim dalgasının ürünüdür (Uslu, 2014).

Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleşen işçi hareketlerinin temel amacı sanayi devriminin ardından oldukça kötü olan çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve istihdam yasalarının çıkarılması idi. Kolektif örgütlenme birimleri genellikle sendikalar olmuş, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi sömürgeler dahil olmak üzere sanayi ülkelerinde işçi partileri kurulmuş ve diğer ülkelere yayılmıştır. Duverger, toplumsal hareketlerin ilk ve en etkili örneklerinden birisi olan işçi hareketleri ile birlikte ortaya çıkan siyasi partileri "kitle partileri" olarak tanımlamıştır (Duverger, 1954). Kitle partileri siyasal iletişim ve siyaset sosyolojisi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Propaganda için iletişim araçlarının kullanılması bu dönemde yaygınlaşmıştır. Kitleleri oluşturan sınıfların, milliyetçi öncüllerle katılım sağladığı iki dünya savaşı sonrasında kitle partilerinin 'altın çağı' (Margetts, 2001) sona ermiş ve özellikle Avrupa'da 1970'lerde kitle partilerine üyelikte azalma olmuştur.

İşçi partilerine benzer şekilde yirminci yüzyıl başında çoğalan komünist partilerin de işçiler ve öğrenciler başta olmak üzere devrimci sol toplumsal hareketlerle ve örgütlerle bağı olmuştur. Latin Amerika'da, yirminci yüzyılın büyük savaşları arasında kurulmuş komünist ve sosyalist partiler, Küba Devrimi'nden etkilenen devrimci hareketleri desteklemiştir. 1970'lerden itibaren Marksist-Leninist çizgideki katı ve hiyerarşik örgütsel yapılar "profesyonel devrimci rolüne ve taban demokrasisine fazlasıyla vurgu yapması nedeniyle" (Della Porta ve Diani,

2012: 206) gitgide gözden düşmüştür.

Ekolojik Hareketler ve Yeşillller (Yeşil Parti)

Hareket partilerinin en ilgi çekici örneği 'Yeşil Parti'lerdir. İnsan ve toplumun doğa ile ilişkileri bağlamında ortaya çıkan; doğa sorunlarını, insan emeği, bilim ve teknoloji ile doğrudan ilgili uzun bir tarihsel bağlamda ele alan hareketlerdir. İnsan–doğa ilişkisi, doğa tasavvurunda derin bir değişim yaratan zihinsel/ kültürel dönüşüm sürecinin ürünüdür. Sanayileşme, kentleşme, teknolojik gelişme ve buna bağlı üretim ve nüfus artışı bu zihinsel dönüşümün bir sonucudur. Bu hareketlerin temelinde yer alan ekolojizm bu dönüşüme ilişkin ekonomik, siyasal ve felsefi önermeler dizisine sahip olan bir yaklaşımdır ve ekoloji biliminin verileri ile olgunlaşmıştır. Doğa sorunu temelinde, toplumsal çelişkilerin sergilenmesi, sanayi toplumundaki tahakküm ilişkilerini daha geniş eleştirel bir perspektiften almaları ve yeni alternatiflerin gündeme getirilmesini amaçlayan ekolojik hareketler yeni bir siyasal eylem biçimine dönüşerek temsili parlamenter demokrasiye meydan okuyan demokratik bir eylem olmuştur. İsmin çağrıştırdığı gibi ekolojiye duyarlı, nükleer enerji karşıtı kampanyalarla 1980'lerde biçimlenen bu siyasi partiler zamanla tüm kimlik haklarına sahip çıkan şemsiye bir platform olmuştur. Yeşil parti adayları -Yeşiller- ulusal ve bölgesel meclislere girdikten sonra kalıcı bir liderlikle resmî ve merkezî parti yapısına dönüşmüştür (Della Porta ve Diani, 2012: 207). Tabana dayalı demokrasinin vadettiği kolektif karar vermeyi mümkün kılabilecek katılımcı yaklaşımın yerini daha güçlü bir resmî yapı doldurmuştur. Fakat yine de Yeşil Partiler; toplumsal hareket odaklı, eleştirel yaklaşımıyla siyasi sol ile özdeşleşen taban demokrasisinden gelen ana eksenini kaybetmemiştir. 1972'de Yeni Zelanda'da kurulan ilk yeşil partinin ardından 1973'te İngiltere'de kurulan Halk Partisi adını 1987'de Yeşil Parti olarak değiştirmiştir. 1980 yılında kurulan ve yeşil hareketin en tanınmışı olan Alman Yeşil Parti ise zamanla ekolojik siyaset yanında daha geniş çevrede popülist bir tavır sergilemiştir. Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesi ile Birlik 90/Yeşiller ismini almıştır. Türkiye'de de ilk defa 1988 yılında kurulan Yeşiller Partisi, 1994 yılında yasal yükümlülüklerini yerine getirmedikleri için Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. 21 Eylül 2020'de yeniden kurulmuştur (Yeşiller, 2021).

Yeni siyasi partiler, parlamentoya aday seçmede başarılı olduktan sonra koalisyon kurma ve yasama pazarlığıyla ilgilenmeye başlamıştır. Yeşil Partiler, kuruldukları tarihten itibaren Avrupa siyasetinin kalıcı bir parçası olmuştur. Örneğin Almanya'daki Yeşiller, 1998'den 2005'e kadar hüküm süren koalisyonlarda Sosyal Demokrat ağırlıklı hükümetlerin bir parçası olmuş, temsilcileri başbakan yardımcılığı, dışişleri bakanlığı gibi üst pozisyonlarda görev

almıştır. 2021 seçimleri sonunda 735 sandalyeli Bundestag'da 118 sandalye ile temsil edilmektedir. Avusturya'da kurulduğu 1987'den bu yana sandalye sayısını artıran Yeşil Parti liderlerinden Alexander Van der Bellen, 2016'da Avusturya devlet başkanı seçilmiştir. Ulusal ölçekteki Yeşil Partiler, 1999 Avrupa Parlamentosu seçimlerinin ardından kurulan Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı'nın parçası olmuş, bölgeselci ve azınlık politikalarını da temsil etmeye başlamıştır. 2019-2024 Avrupa Parlamentosu'nda Yeşiller parlamentonun yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır.

Irkçılık, Göçmen Karşıtlığı ve Aşırı Sağ Partiler

Daha önce de vurgulandığı gibi toplumsal hareketlerden her zaman özgürlükçü partilerin doğduğu söylenemez. Tarihsel örnekleri daha çok ırkçı, anti-semitist hareketlere dayanan güçlü partiler iki savaş arasında etkili olmuştur. 1980'lerin sonunda ise liberal demokrasilerde göçmen karşıtlığı, ırkçılık, LGBT karşıtlığı, kürtaj karşıtlığı gibi çoğunlukla sağ siyasetin belli bir dozda içerdiği özellikleri yoğun olarak barındıran aşırı uçtaki sağ partiler gözlenmeye başlamıştır. Popüler kaygıları, önyargıları ve kızgınlıkları kullanan yeni popülist partiler ve hareketler kendilerini hem sıradan insanların hak ve çıkarlarının uzlaşmaz savunucuları hem de 'gerçek demokrasi''nin tek gerçek temsilcileri ve destekçileri olarak pazarlamıştır (Betz, 2001).

Savaş sonrasında İtalya'da bir dönem varlığını sürdüren neofaşist parti İtalyan Sosyal Hareketi (MSI) (1946-1995); önce Ulusal İttifak (AN) (1995-2009) daha sonra Özgürlük Halkı (PdL) (2009-2013) adı altında merkez sağa yerleşmiş ve 2013 yılında Berlusconi'nin Forza Italia'sına dönüşerek devamlılık göstermiştir (Ferraresi, 1996).

Fransa'da Jean-Marie Le Pen'in aşırı sağdaki Ulusal Cephesi, kızı Marine Le Pen'in yönetiminde daha ılımlı bir tavır takınsa da göçmen karşıtlığını temsil eden bir parti olarak devam etmektedir. İngiltere'de 1970'lerin aşırı sağ partisi Ulusal Cephe'den ayrılarak kurulan ırkçı parti BNP (British National Party) yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı, anti Semitizm ve İslamofobi ile nitelenmektedir. Bu tarzdaki partilerden 1990'lı yıllardan itibaren görece yükselişe geçen Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), son yıllarda hem İtalyan parlamentosu ve senatosunda hem de Avrupa Parlamentosu'nda sandalye sayısını artıran Kuzey Ligi (Lega Nord), Danimarka ve Norveç'teki İlerleme Partileri, Danimarka Halk Partisi Avrupa'da varlık göstermeye devam etmektedir.
Dışlayıcı aşırı sağ partilerin ortak özelliğini göç ve çok kültürlülüğe karşı mücadele ve halk arasında bilinen tabiriyle yabancı karşıtlığı oluşturur. Aynı zamanda, kendilerini, özellikle İslam'ın Batı Avrupa'da artan varlığına karşı, Batı kültürünü

ve değerlerini savunmayı amaçlayan yeni bir kimlik siyasetinin savunucuları olarak pazarlamaktadırlar. Bu anlamda, dışlayıcı popülizm küreselleşmeyle bağlantılı olan sosyokültürel gelişmelere ve süreçlere meydan okumakla birlikte ekonomik anlamda küreselleşmenin desteklediği liberal söylemi muhafaza etmektedir (Betz, 2001).

Vergi Karşıtı Hareketlerden Doğan Siyasi Partiler

Sağ popülizmin en önemli özelliklerinden bir diğeri vergi karşıtlığıdır (Jupskås Anders, 2016). Vergi karşıtı hareketler (anti-tax movement) veya vergi isyanı olarak adlandırılan hareketler dünya tarihinin en eski hareketlerinden biridir. Vergi karşıtlığı, sadece sağ siyasetin değil diğer popülist hareketlerin de çıkış noktası olabilmekte, diğer bir deyişle amaçları açısından ideolojik olarak çeşitlilik gösterebilmektedir.

Çay Partisi (Tea Party), Britanya Parlamentosu tarafından 1773'te kabul edilen Çay Yasasına karşı Britanya Amerikası genelinde bir direniş hareketidir ve 1776 yılında Amerikan Bağımsızlık mücadelesini başlatan temel nedendir. Yıllar sonra 2009 yılında ABD'deki Cumhuriyetçi Parti içinde doğan ve sağcı popülist bir siyasi hareket olan 'Çay Partisi Hareketi' aynı adı kullanmıştır. Hareketin üyeleri, daha düşük vergileri savunmuş ve azaltılmış hükümet harcamaları yoluyla ABD'nin ulusal borcunun ve federal bütçe açığının azaltılması çağrısında bulunmuştur.

Maliye literatüründe özel bir yere sahip olan ve 1953 yılında Fransa'da ortaya çıkan Poujade hareketi vergi karşıtlığı konusunda bireysel başlayıp toplumsal hale gelmiş bir harekettir (Temel, 2019). Bu hareket kısa süreli olarak yoğun bir sosyal etki yaratmıştır. Kitleselleşerek önce bir sivil toplum kuruluşuna dönüşmüş sonra da Fransız Birliği ve Kardeşlik isminde siyasi bir partiye dönüşerek Fransız parlamentosunda temsil edilmiştir. 2018'de yine vergi artışlarının tetiklediği bir demet sosyoekonomik sorunun üzerinde yükselen Sarı Yelekliler hareketi de sınırları aşan bir etki yaratmıştır. Fakat Sarı Yelekliler Hareketi siyasi bir partiye dönüşmemiştir (Temel, 2019).

Norveç ve Danimarka'daki İlerleme Partisi 1970'lerde vergi karşıtı bir hareket olarak başlamıştır. Vergi karşıtı partiler, devletin vergilendirme yetkisine değil, yüksek vergi oranlarına ve vergi yükünün bireyler arasındaki dağılımındaki eşitsizliklere karşı çıkmakta ve programlarında bu konuya özel yer ayırmaktadır (Çakar, 2013).

Siyasi Partilerden Ağ Partilerine: Dijital Çağda Siyasal Katılım

Yirmi birinci yüzyılda hızla gelişmeye devam eden dijital teknolojinin imkânları

siyasal katılım biçimlerini de dönüştürmüştür. Dijital demokrasi ve toplumsal hareketler konusunda çalışmalarıyla bilinen, medya ve iletişim alanından bir uzman olan Paolo Gerbaudo, 2018 yılında "dijital parti" tanımlaması ile parti tipolojilerine bir yenisini eklemiştir. Gerbaudo, dijital platformda örgütlenen yeni bir siyasi parti tipine odaklanmıştır. Daha önceden yani yirmi birinci yüzyıl başlarında, Norris "dijital parti" ve Margetts "siber parti" terimini siyasi partilerin dijital çağa uyumunu vurgulamak amacıyla kullanmıştır. Bu partilerin temel özelliği, geleneksel üyelik kavramları yerine seçmenler ve parti arasındaki ilişkiyi güçlendirmek için web tabanlı teknolojileri kullanmasıdır (Margetts, 2001). Bu vasıtayla siyasi partiler toplumsal hareket stratejilerini gittikçe artan bir dozda kullanmaya başlamış, dijital teknolojilerin yaygınlaşması bu iki örgütlenmenin birbirine benzemesini sağlamıştır. Buradan yola çıkarak (Kitschelt, 2006) 'hareket partileri' kavramını toplumsal hareketlerden türeyen ve seçimlerde toplumsal hareketlerin örgütsel ve stratejik pratiklerini uygulamaya çalışan aktivistlerin koalisyonları olarak tanımlamıştır. Almeida (2010), sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapan ve örgütsel kaynaklarını yoğun bir şekilde sokak protestolarına katılmak için kullanan muhalefet partilerini 'toplumsal hareket particiliği' kavramıyla açıklamıştır. Mevcut siyasal kurumsal düzenlemelerin siyasal süreçler ile vatandaş arasındaki uzaklığı iyice artıran işlevsizliğine karşı bir tepki olarak 'parti' yerine kendilerini 'hareket' olarak ifade etmeyi tercih eden gruplar ortaya çıkmaktadır.

Dijital çağda yeni bir parti tipinin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bu parti tipi; 'platform partileri', 'internet partileri', 'ağ partileri' veya 'dijital partiler' (Gerbaudo, 2019), 'ağ bağlantılı (networked) parti' (Deseriis, 2020) olarak adlandırılmaktadır. Bu konuyla ilgili değerlendirmeye geçmeden önce internet çağında siyasal katılımın nasıl evrildiğine ilişkin birkaç noktaya değinmek bu yeni parti tipolojisini anlamaya yardımcı olacaktır.

İnternet Çağında Siyasal Katılım

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi hemen her alanda toplumu dönüştürmüştür. Dijital çağda internet, insan eylemleri için zaman ve mekân farklılıklarını anlamsız hale getiren yeni bir ağ sistemi sunmuştur. Bu sistem, geleneksel görsel ve yazılı medyadan büyük farklılıkları olmakla birlikte her geçen gün kendisini yenilemektedir. Başlangıcı, İnternetin yaygın olarak kullanılmaya başlandığı 1990'ların sonu olan dijital çağ adını verdiğimiz süreç, kendi içinde birden fazla atlama noktası içermektedir. Bu durum, değişime ayak uydurmanın zorluğunun yanında, konu ile ilgili akademik çalışmalar için hem teorik hem ampirik oldukça zor bir araştırma alanı sunmaktadır (Karpf, 2020). Teknik alt yapısı, tüm toplumsal kurumların -siyaset, ekonomi, eğitim, aile ve

hatta din- dönüşmesini sağlaması nedeniyle son zamanlarda disiplinlerarası bir ilgi odağı olmuştur. İlk zamanlarda belirli bir eğitim ve gelir grubunda daha fazla kullanılan dijital teknolojiler gitgide yaygınlaşmıştır.

İnternetin kullanımındaki yaygınlık hem özel şirketlerin hem de kamu kurumlarının iletişim alt yapılarında bu teknolojiye uygun bir şekilde yenilik yapmalarını gerektirmiştir. E-devlet uygulamaları dijital çağın gelişiminin en önemli göstergelerinden biridir. İlk etapta siyasi partiler bu konuda daha az yenilikçi bir yaklaşım sergilemiştir. Hatta büyük siyasi partiler, web tabanlı uygulamalarda, baskı gruplarının ve küçük partilerin gerisinde kalmıştır (Margetts, 2001; Norris, 2001). Fakat siyasi partilerin modern anlamda var oldukları 1800'lerin ikinci yarısından günümüze tarihçesine bakıldığında, yeni koşullara uyum sağlama kapasitesinin ne kadar yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, teknolojiye uyumları da günden güne artarak gelişmektedir. Siyasi partiler, seçmen kitlesini bilgilendirmek, adaylarını tanıtmak, interaktif iletişim kurmak ve kamuoyu oluşturmak için interneti kullanmakta ve bu siyasal iletişim kanalının kullanımındaki hassasiyet seçim sonuçlarına yansımaktadır (Çağlar ve Köklü, 2017).

Norris'in (2001), 179 ülkedeki 339 siyasi parti web sitesinden alınan toplu veriler ve içerik analizinden yararlanarak yaptığı çalışmanın sonunda birçok büyük partinin uyum konusunda geri kaldığı ve internet ortamının sağladığı koşulların dijitalleşmenin hızlı olduğu geçiş dönemi veya yeni demokrasilerdeki (örneğin Brezilya, Slovenya vb.) partilere güç verdiği ifade edilmiştir. Muhalefet partilerinin, seçimlere katılamayan yasadışı örgütler olarak kabul edildiği tam otoriter veya göstermelik seçimlerin yapıldığı seçimli otoriter sistemlerde, muhalefet, sesini ancak çeşitli web siteleri aracılığı ile duyurabilmektedir. Margetts (2001), internetle birlikte siyasal katılımdaki yeniliklere ve siyasi partilerin örgütlenmelerindeki değişime odaklanarak 'siber parti' olarak adlandırdığı bir ideal tip tanımlamıştır. Siber partiler, birbirinden farklı ve birden fazla tercihlere sahip seçmenle, resmî üyeliğe ihtiyaç duyulmadan, teknolojik destekli ilişkiler kuran yeni bir organizasyon tarzıdır. İngiliz siyasal sistemini merkeze alan çalışma, mevcut iletişim teknolojilerine uyum düzeyinin siyasi partiler arasındaki rekabette önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuştur.

Toplum genelinde internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte resmî parti üyeliği azalmakta ve parti bağlılığı giderek zayıflamaktadır. Bütün konulara cevabı olan ideolojik taraftarlıktan çok, antikapitalizm, ekoloji, kültürel haklar vb. odaklı tek konulu protesto faaliyetleri ve sembolik eylemler daha çok ilgi çekmektedir. İnternet kullanımı arttıkça herhangi bir organizasyona daimî

üyelik ya da katılım azalmaktadır (Margetts, 2001). 1960-1990 arasında daha sık gözlenen yalnız bir partiye bağlı olma eğilimi azalmış 1990'lardan sonra farklı zamanlarda veya farklı türdeki (yerel/genel/yasama/başkanlık vb.) seçimlerde farklı partilere destek verme artmıştır. Seçim yoklamalarındaki kararsızlar kategorisi her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. İletişimdeki yeni teknolojilerin kullanılması, liderlerin potansiyel seçmenleriyle doğrudan etkileşime girmesini kolaylaştırmıştır. Ancak aynı zamanda siyasal rekabetin kişiselleşmesine ve popülist siyasetin yükselmesine neden olmuştur (Bardi, Bartolini ve Trechsel, 2014). Sosyal medya, siyasi mesajları kitlelere aktarma, gençlere daha kolay ulaşma, politikacıları erişilebilir kılma ve siyasi mesajları kalıcı hale getirme olanağı sağlarken, dijital bölünme, yankı odaları, trolleme ve devlet gözetimi sosyal medyanın dezavantajları arasında yer almaktadır. Siyasi partilerin gençlere ulaştığı en etkili alan internet ve sosyal ağlardır. Sosyal ağları bir yaşam tarzına çeviren gençler, siyasal katılım için de bu alanı tercih etmekte ve siyasette görünür olmanın keyfini çıkarmaktadır (Şener, Yücel ve Yedikardeş, 2019).

Yeni Bir Parti Tipi Olarak Dijital Parti

Yirmi birinci yüzyılın başlarında yeni bir parti tipi olarak ortaya çıkan dijital partileri tanımlamak ve genelleme yapmak çok kolay değildir. Bu partileri, diğer siyasi partilerden ayıran şey, sadece dijital sosyal ağ mekanizmalarının kullanılması ile ilgili değildir. Bu mekanizmalar günümüzde tüm organizasyonların kullandığı araçlardır. Siyasi parti paradigmasını değiştiren derin bir farklılık vardır. Bu partiler, dijital çağın her siyasi partiye açtığı imkânların ötesine geçerek dijital platformları bir organizasyon tarzı haline getirmekte, doğrudan etkileşimi, aktif ve duyarlı bir katılımı mümkün olan en geniş ölçekte sağlamaya çalışmaktadır. Dijital partiler, anlık etkileşim içinde sıradan insanların sınırsız katılımına açık bir şekilde organize olabilmektedir. Bürokratik dolambaçları ortadan kaldıran yatay örgütsel ağlara sahiptir.

Gerbaudo (2019) dijital partilerin diğer partilerden farklarını sıralarken bu parti tipini tanımlamakla ve ayırt edici özelliklerini belirtmekle kalmıyor, hangi koşulların böyle bir parti tipine yol açtığını da açıklamış oluyor: Bu partiler, dijital teknoloji sayesinde "sıradan insanlara daha açık, daha doğrudan, daha yakın, daha özgün ve şeffaf" yeni bir politika vadetmiştir. Bu amaçla sosyal medya hizmet ve uygulamalarının imkânlarından sonuna kadar yararlanmış, veri toplama, çevrimiçi tartışma ve karar alma mekanizmalarına yatırım yapmıştır. Dijital teknolojiyi siyasi katılım ve karar alma süreçlerinin özüne yerleştirmiştir. Geleneksel partilerin bürokratik ve siyasi kariyer hedefli eylemlerinden bunalmış seçmenler için cazip gelen şeffaf, esnek ve daha aracısız bir katılım yolu açmıştır.

Bürokratik aracılar yerine algoritmalar ve çevrimiçi protokoller kullanılmaktadır (Gerbaudo, 2019: 67). Geleneksel partilerin ihtiyaç duyduğu ofis binaları ve eşyaları gibi sürekli maliyetleri bulunmamakta ve mevcut masrafları üyelik aidatı yerine bağışlarla finanse edilmektedir. Geleneksel siyasetin yarattığı güvensizlik durumundan sıkılan ve dijital dünya ile gitgide artan ölçüde ilgili olan insanlar için oldukça çekici gelen dijital partilerin, dijital haklar, kanunlar ve yeni demokratik kurumlar gibi yasal-kurumsal bir zemine dayalı olduğu da not edilmektedir.

Dijital parti, eleştirel bir perspektiften siyasi partilerin yeni bir analizini sunmaktadır. Sanayi devriminin sonucunda ortaya çıkan kitle partilerinin karşısına dijital devrimi koyan Gerbaudo (2019: 45-49), 2008'deki ekonomik durgunluğun yeni bir toplumsal bölünmeye yol açtığını ileri sürmektedir. Farklı derecelerde olsa da Avrupa'daki örneklerinden hem Movimento 5 Stelle hem de Podemos, 2008 mali krizini izleyen kemer sıkma karşıtı protesto dalgasına dayalı ortak bir kökene sahiptir (Dommett vd., 2021). Ayrıca, dijital partiler, yerleşik parti yelpazesinde kendilerine yer bulamayan ve dijital teknolojiye aşina bireyleri cezbetmektedir.

Dijital parti, her ne kadar kurdukları dijital form üzerinden doğrudan demokrasiyi mümkün olduğu ölçüde hayata geçirmeye çalışan bir parti tipi olarak idealize edilse de yine Gerbaudo (2019; 2021) tarafından birtakım kusurlarına vurgu yapılmaktadır. Karizmatik liderlik ve bu "hiper" liderin elinde yoğunlaşan güç ve gücün üyelerin elinde olduğu izlenimini veren "plebisiter" bir dinamik durum dijital platformlar aracılığıyla da yaratılabilmektedir. Buna ek olarak ideolojik bir aidiyet olmaksızın veya siyasi bir sonuç için sorumluluk taşımadan var olan gevşek bağlantılı destekçiler daha idealist üyeler için potansiyel bir tehdit barındırmaktadır (Dommett vd., 2021). Doğası gereği bilgi şeffaflığını ve ifade özgürlüğünü savunduğu düşünülen bu tür platformlarla ilgili bu nokta, dijital çağda demokratik siyasal katılımı tehdit eden daha genel bir problematiği işaret etmektedir.

Dijital Partiler: Platform Partileri ve Ağ Partileri

Deseriis (2020), Gerbaudo'nun dijital parti genel tanımını benimseyerek bu parti tipini platform partisi ve ağ partisi olmak üzere iki sınıfa ayırmıştır. Bu sınıflamada, Gerbaudo'nun dijital partilerin ideallerini açıklarken bu idealler ile partilerin sergilediği gerçek uygulamalar arasında var olabilecek uçurumla ilgili uyarıların dikkate alındığı gözlenmektedir. Platform partisi, karizmatik bir lider tarafından yönetilen ve kesinlikle seçim rekabetine odaklanan görece merkezi bir örgütlenmedir. Ağ bağlantılı partiler veya ağ partileri ise, politika

önerilerinin ve liderlik pozisyonlarının bir ağ bağlamında ortaya çıktığı daha ademi merkeziyetçi bir parti türüdür, doğrudan demokrasinin uygulanmasının ideal araçları olarak düşünülebilir. Tablo 1'de platform partisi ile ağ partisi karşılaştırması yapılmıştır.

Tablo 1: Platform Partileri ve Ağ Partileri Karşılaştırması (*)

Platform Partileri	**Ağ Partileri**
Üyelik artırma anlayışı	Sınırsız üyelik
Yerelliğin kırılması (delokalizasyon)	Ademi merkeziyetçilik
Hiper liderlik ve karizma	Fonksiyonel liderlik
Dijital bir taban	Aşağıdan yukarıya iş bölümü
Plebisiteryenizm	Kolektif gündem belirleme
Aracısızlaştırma	Hibrit katılım

Kaynak: (Deseriis, 2020).

(*) Deseriis, Gerbaudo'nun dijital partilerle ilgili olarak 'kilit kararlarda tabana sıklıkla danışıldığı bu parti örgütlenmelerinde, bu tür istişarelerin zamanlamasının ve çerçevesinin parti liderliği tarafından kontrol edildiği ve kendi konumunu meşrulaştırmak için kullanıldığı' durumlar uyarısına istinaden tipolojik bir ayrıma gitmektedir. Platform partilerinde gündem belirleme ve karar alma mekanizmalarını 'plebisiteryen' olarak tanımlamasının nedeni Gerbaudo'nun dijital partilerle ilgili kötü senaryosuna dayalıdır.

Platform partileri, 'yeni' toplumsal hareketler olarak adlandırılan 1968 öğrenci hareketleriyle başlayan sürecin siyasal sonucu olarak düşünülebilir. 1999 yılında ABD'nin Seattle eyaletinde gerçekleştirilen Dünya Ticaret Örgütü karşıtı gösteriler, sermayenin küreselleşmesi karşısındaki muhalefeti örgütleyen Dünya Sosyal Forumu bu zincirin devamıdır. Küresel kapitalizmin ve neoliberal politikaların yarattığı sorunlara karşı muhalefet, özellikle 2008 krizi ile birlikte hızlanmış ve bu süreçte Yunanistan ile başlayıp İspanya ve kısmen Arap Ülkeleri'ndeki kriz karşıtı hareketlerle ve ABD'deki 'İşgal Et Hareketi' ile gündemde kalmıştır (Güler, 2015).

Yine bu süreç içerisinde kimlikler vurgusunun güçlü olduğu yeni feminist, ekolojist, ırkçılık karşıtı hareketlerin geleneksel siyasal kurumlara mesafeli duruşları en sonunda başka bir siyasal platform ihtiyacını doğurmuştur. Toplumsal hareketlerin bir kısmı, daha önceki bölümlerde bahsedilmiş olduğu gibi müesses nizama görece uygun farklı tarzda kurumsal siyasi partilere dönüşürken (Yeşil Parti vb.), dijital partiler, yeni toplumsal hareketlerin hassasiyetlerine yanıt veren siyasal temsil ajanları haline dönüşmüştür. Neoliberal dönemin bireyciliği

ve tüketimciliği, endüstriyel çağın siyasi militanlığının yerini almıştır (Gerbaudo, 2019).

Avrupa'da Yirmi Birinci Yüzyıl Hareket Partileri ve Dijital Partiler

Gerbaudo, dijital parti kavramını karşılaştırmalı bir perspektiften yaklaşarak geliştirmiştir. Avrupa'daki başlıca örnekleri Alman Korsan Partisi, İtalyan Movimento 5 Stelle (M5S) ve İspanyol Podemos ile ilgili ampirik kanıtları kullanmaktadır. Gerbaudo'ya göre dijital parti, Kuzey Avrupa ülkelerindeki Korsan Partilerden İspanya'da Podemos, Fransa'da Insoumise ve Corbyn'in Birleşik Krallık'taki İşçi Partisi'nin popülaritesinin artmasını sağlayan Momentum gibi sol popülist hareketlere kadar yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan bir dizi yeni siyasi oluşumda görülen yeni örgütsel şablondur.

Aralarındaki birtakım farklılıklarına rağmen dijital teknolojiyle desteklenen yeni bir politika sunma vaatlerinde belirgin ortaklıklar sergilemektedir. Daha katılımcı, daha demokratik, sıradan insanlara daha açık, daha doğrudan, daha özgün ve şeffaf olduğunu iddia eden bir tür siyaset vadetmişlerdir (Gerbaudo, 2019). Bu oluşumların ilk olarak internetin yaygın olduğu Batı ülkelerinde ortaya çıktığı gözlenmektedir. Facebook ve Twitter gibi sosyal ağların veya özel YouTube kanallarının gücünü geniş bir destekçi ve sempatizan tabanı oluşturmak için kullanmaktadır. Üyelerini, politikaları, adayları tartışma veya oylamaya davet eden çevrimiçi karar verme mekanizmalarını geliştirmektedir.

Dijital platformlarda örgütlenen partilerin ortaya çıkması, siyasal partilerin ve temsili demokrasinin zayıflamasına, tarihsel anlamda gücünü aldığı kitlesel örgütlerle, toplumsal hareketlerle ve taleplerle bağlarını kaybetmesi ve nihayetinde 2008 ekonomik krizinin etkilerine karşı bir çözüm önerisi sunamamalarına dayanmaktadır. Sosyal demokratlar, 1990 sonrası süreçte AB'nin dayatması olarak düşünülen makroekonomik ve siyasi yapının yarattığı krizlerin sorumlusu görülmüş, 2008 ekonomik krizinin etkilerini aşacak bir program ortaya koyamaması nedeniyle ve devamında göçmen krizinin getirdiği popülist dalganın eleştirileriyle birlikte önemli derecede güç kaybetmiştir (Yıldırım, 2021). Avrupa'da Avrupa-şüpheciliğinin çoğu dijital partilerin ortak noktası olması rastlantı değildir.

Dijital partilerin temel sorunlarından biri, yukarıda işaret edilen siyasal katılımı yönlendiren plebisitist istişarelerin ötesine nasıl geçileceği ve yerel düzeydeki uzlaşmaların ulusal düzeye nasıl ölçekleneceği konusundadır (Deseriis, 2020; Gerbaudo, 2021). Bir diğer konu hareket temelli bu partilerin tıpkı Yeşiller veya daha eskiye gidersek İşçi Partileri gibi parlamento odaklı kurumsal bir

yapıya dönüşüp dönüşmeyeceğini zaman gösterecektir (Dommett vd., 2021). Gerbaudo (2021) parti içi demokrasi konusundaki temel ölçütlere göre dijital partileri orta derecede kapsayıcılık, güçlü derecede merkezileşme ve düşük kurumsallaşma olarak betimlemiştir. Çevrimiçi katılımın yönetimi için net ilkelerin belirlenmemiş olması ve şeffaf prosedürlerin işletilmemesi belirgin bir problemdir.

Avrupa'da yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan ve dijital teknolojiyi farklı düzeylerde ve yoğun olarak kullanan "hareket partileri" ideolojileri ve yasama seçimlerindeki performansı Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: Avrupa'daki Hareket Partileri

İsim / Ülke	Kuruluş Tarihi	İdeoloji	Son İki Seçim Başarısı (Yasama)
Korsan Parti (İsveç)(*)	2006	Sivil haklar, e-demokrasi, telif hakkı ve patent yasası reformu, bilginin serbest paylaşımı (açık içerik), bilgi gizliliği, bilgi şeffaflığı, ifade özgürlüğü, yolsuzluk karşıtlığı ve ağ tarafsızlığı	2014: 0/349 2018: 0/349
Movimento 5 Stelle, M5S (Beş Yıldız Hareketi) (İtalya)	2009	Popülizm, Beş yıldız: ortak mallar, bütünleyici ekoloji, sosyal adalet, teknolojik yenilik ve eko-sosyal piyasa ekonomisi.	2013: 109/630 2018: 227/630
SYRIZA (Radikal Sol Koalisyon) (Yunanistan)	2012	Sol popülizm, Avrupa yanlısı (2004'ten itibaren varlık gösteren toplumsal hareket)	2015: 145/300 2019: 86/300
Barcelona en Comú (İspanya)	2014	Sol popülizm, Avrupa yanlısı	2015: 11/41 2019: 10/41
Podemos (Yapabiliriz) (İspanya)	2014	Sol popülizm; ekonomik kriz, işsizlik, eşitsizlik ve yolsuzluk karşıtı protesto eylemleri sonucunda kurulmuştur.	2016: 47/350 (Muhalefet) 2019: 26/350 (Koalisyonda)

La France insoumise (Boyun Eğmeyen Fransa)	2016	Sol popülizm	2017: 17/577
Momentum (Birleşik Krallık)	2017	İşçi Partisi'ni destekleyen taban hareketi	2017:262/650 2019: 202/650 (İşçi Partisi'nin oranı)

Kaynak: (Gerbaudo, 2019; Yıldırım, 2021)

(*) İlk kez İsveç'te kurulan platform, Kuzey Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede yaygınlaşmıştır. Korsan Parti Hareketi 2009 yılında Türkiye'de de kurulmuştur.

Tablo 2'de yer alan ve seçim başarısı yüksek siyasi partilerden Movimento 5 Stelle, M5S (Beş Yıldız Hareketi), İtalya'da kurumsal siyasetin bir türlü içinden çıkamadığı küresel kapitalizmin yarattığı krizler sonucunda ortaya çıkmıştır. Partiye öncülük eden komedyen Beppe Grillo ile web tasarımcısı Gianroberto Casaleggio, sanal platformlardaki tartışma ve blog yazılarıyla halkın ilgisini çekmeyi başarmıştır. 2005'ten itibaren siyasetin dışından gelen bu hareket sorunlarla ilgili çözüm için alternatif bir kanal açmış ve 2018 genel seçimlerinde yüzde 32 oranında oy kazanarak İtalya'da en çok oy olan parti konumuna gelmiştir. Ünlü siyaset filozofu Rousseau'nun adının verildiği çevrimiçi platformda, politika tartışmalarının ve halk oylamalarının yanı sıra parlamento ve yerel seçimlerde adayları belirlemek için ön seçimler düzenlemiştir (Gerbaudo, 2021). Hareket partilerinin en büyük ortak özelliği siyasetin dışından kişiler tarafından yönlendirilmesi, tıkanmış siyaset için bir alternatif sunması ve dijital demokrasi imkânlarından yararlanmasıdır. Örneğin İspanya'nın Podemos Madrid'deki Complutense Üniversitesi'nden sol kanat akademisyenler tarafından kurulmuştur. İspanya'da ekonomik krizinin yarattığı 2011-2012 Öfkeliler (Indignados) hareketinin devamıdır. 2016 ve 2019 seçimlerinden sonra koalisyon kurma/reddetme kararlarını internet üzerinden yaptığı oylama ile alan Podemos, dijital uygulamaları sıklıkla kullanmaktadır (Gerbaudo, 2021).

İletişim teknolojilerindeki gelişme, sorunların çözümünde bireylerin katılımına açık ve bireylere önemli olduğunu hissettiren düşünce paylaşım platformları dijital partilerin oluşumunda etkili olmaktadır (Yıldırım, 2021). Dijital partilerin ortaya çıkışı ile yirmi birinci yüzyılda neo-popülizmin yükselişi birbiriyle yakından ilişkilidir.

Sonuç

Siyasi partiler ile toplumsal hareketler birbirine yakın stratejiler izlemeye başlamıştır. Yeni iletişim araçları veya daha genel anlamda dijital ekosistem, vatandaşı siyasete bağlayan yeni ve geri dönüşü olmayan bir kanal olmuş ve geleneksel siyaset paradigmasını değiştirmeye başlamıştır. Modern siyasetin ayrılmaz bir parçası olan siyasi partilerin tarihine bakıldığında gelişen koşullara uyum sağlama ve değişime ayak uydurabilme kapasitelerinin yüksek olduğu görülmekle birlikte dijital çağa uyumda geri kaldıkları görülmektedir. Dijital çağın imkânları tüm sosyal kurumları olduğu gibi siyaseti de etkilemeye ve siyasal katılımı dönüştürmeye başlamıştır. Bu dönüşümün uzun dönemdeki etkisi siyaset ve iletişim disiplinleri tarafından değerlendirilmeye devam edilecektir.

Genel anlamda kriz dönemlerinde alternatif bir yol arayan halkın, kendilerini temsil ettiklerini düşündükleri liderlere ve siyasi partilere yönelmesi popülist siyaset tarzının en belirgin özelliğidir. Yirmi birinci yüzyılın krizleri ve eş zamanlı olarak internetin yayılması popülizmin ve dolayısıyla hareket partilerinin yükselmesine neden olmuştur. Bunlar, Avrupa'daki örneklerinin incelenmesiyle dijital partiler, platform partileri, ağ partileri, hareket partileri gibi kavramlarla yeni bir parti tipi olarak tanımlanmaktadır. Kitle partileri ve kitle hareketlerinin siyasi partilere dönüşmesi ve bazı yeni toplumsal hareketlerin bir düzeyden sonra toplumsal hareket olma tarzını da muhafaza etmeye çabalayarak siyasi partilere dönüşmesi birbirlerinden oldukça farklı koşullarda ve zamanda gerçekleşmiş iki olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Yirmi birinci yüzyılın krizlerinin ve buna bağlı ortaya çıkan popülist siyaset tarzının sonucu olarak, birtakım siyasi partilerin toplumsal hareketlerin stratejilerini kullanarak örgütlendiği gözlenmektedir. Bu partiler, dijital çağın her siyasi partiye açtığı imkânların ötesine geçerek dijital platformları bir organizasyon tarzı haline getirmiştir. Paolo Gerbaudo ile birlikte ortaya atılan dijital parti kavramı etrafında, siyasi partilerin dijital teknoji ile ilişkileri, parti sistemi ve rekabete etkisi daha genel olarak da siyasetin dijitalleşmesi konusunda yeni bir tartışma alanı açılmıştır. Önümüzdeki on yıllarda dünyada bu tip siyasi partilerin daha fazla gündemde olacağı beklenmektedir.

Sonnot

[1] Aslında siyasi partilerin işlevsel eleştirisi çok erken bir dönemde başlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında etkili anarşist bakış açısına göre, siyasi partilerin yapısal ihtiyaçları, örneğin disiplin ve hiyerarşi, hedefledikleri toplumsal sistemde yok edilmesini taahhüt ettikleri otoriter tahakkümün işaretleridir ve devrimci bir kurtuluşu gerçekleştirmekten uzaktır (Weinberg, 1991). Yirminci yüzyılın başında Michels ve Ostrogorski siyasi partilere yönelik eleştirilerini yayınlamıştır. Siyasi partilerin,

oligarşilere dönüşmeye meyilli ve yozlaşmaya açık kurumlar olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat toplumun siyasi partiler aracılığı ile problemlerini halletme ümitlerindeki azalma, 1968'lerden sonra toplumsal hareketlerin canlanmasında kendisini hissettirmiş ve son elli yılda akademik alanda sıkça tartışılmıştır.

Kaynakça

Almeida P (2010). Social movement partyism: collective action and oppositional political parties. *Strategic alliances: Coalition building and social movements*, 34, 170–196.

Bardi L Bartolini S ve Trechsel A H (2014). Responsive and Responsible? The Role of Parties in Twenty-First Century Politics. *West European Politics*, 37(2), 235–252.

Bennett W L ve Segerberg A (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, communication & society*, 15(5), 739–768.

Betz H G (2001). Exclusionary Populism in Austria, Italy, and Switzerland. *International Journal*, 56(3), 393–420.

Brancati D (2014). Pocketbook protests: Explaining the emergence of pro-democracy protests worldwide. *Comparative Political Studies*, 47(11), 1503–1530.

Çağlar N ve Köklü P H (2017). Yeni Medyanın Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanımı: Siyasal Partilerin Resmî Web Sitelerine Yönelik Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 148–173.

Çakar E P (2013). Vergiye karşı direnme şekilleri ve vergi inzivası. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1293–1314.

Della Porta D ve Diani M (2012). *Toplumsal Hareketler*. Çev. P Çakır ve C Gülbudak, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Deseriis M (2020). Two variants of the digital party: The platform party and the networked party. *Partecipazione e Conflitto*, 13(1), 896–917.

Dommett K Kefford G ve Power S (2020). The digital ecosystem: The new politics of party organization in parliamentary democracies. *Party Politics* [Preprint].

Dommett K vd. (2021). Are digital parties the future of party organization? A symposium on The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy by Paolo Gerbaudo, Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica, 51(1), 136–149.

Duverger M (1954). *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. Çev. B North ve R North. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Gerbaudo P (2019). *The digital party: Political organisation and online democracy*. London: Pluto Press.

Gerbaudo P (2021). Are digital parties more democratic than traditional parties? Evaluating Podemos and Movimento 5 Stelle's online decision-making platforms. *Party*

Politics, Peer reviewed version. https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/119767902/Are_digital_parties_more_GERBAUDO_Acc5Oct2019Epub5Nov2019_GREEN_AAM.pdf. Son erişim tarihi, 19.01.2022.

Gunther R ve Diamond L (2003). Species of political parties: A new typology. *Party politics*, 9(2), 167–199.

Güler M A (2015). Kriz ve Yeni Toplumsal Hareketler: "İşgal Et" Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 330-362.

Ignazi P (1996). The crisis of parties and the rise of new political parties. *Party Politics*, 2(4), 549–566.

Jupskås Anders R vd. (2016). Norway: Populism from anti-tax movement to government party. İçinde: T Aalberg vd. *Populist Political Communication in Europe*. New York: Routledge, 54-67.

Karpf D (2020). Two provocations for the study of digital politics in time. *Journal of Information Technology & Politics*, 17(2), 87–96.

Katz R S ve Mair P (1995). Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1(1), 5–28.

Kışlalı A T (1987). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kirchheimer O (1966). The Transformation of the Western European Party System. İçinde: LaPalombara J. ve Weiner M. (der), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.

Kiriş H M (2015). Türkiye'de 'Seçim Sandığı'Tartışmaları: Seçime Katılma Oranlarının Anlamı ve Önemi. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9(19), 25-50.

Kitschelt H P (1988). Left-libertarian parties: Explaining innovation in competitive party systems. *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations*, 194–234.

Kitschelt H P (2006). Movement parties. İçinde: Katz R S ve Crotty W J (der), *Handbook of party politics*. London, UK: Sage.

Koiranen I *vd.* (2020). Ideological motives, digital divides, and political polarization: How do political party preference and values correspond with the political use of social media? *Telematics and Informatics*, 46(101322).

Lucardie P ve Frankland E G (2016). From amateur-activist to professional-electoral parties? On the organizational transformation of green parties in western democracies. İçinde: *Green Parties in Transition*. Ashgate Publishing Limited, 15–28.

Margetts H Z (2001). The cyber party: the causes and consequences of organisational innovation in European political parties. *The Causes and Consequences of Organisational Innovation in European Political Parties*. *ECPR Joint Sessions of Workshops*, Oxford Internet Institute.

Neuman S (1956). Toward a Comparative Study of Political Parties. İçinde: S Neuman

(der). *Modern Political Parties*. Chicago: University of Chicago.

Norris P (2001). Digital Parties. *Civic Engagement and Online Democracy* ECPR Joint Sessions, Grenoble.

Panebianco A (1988). *Political Parties: Organization and Power*. Çev. M Silver. Cambridge: Cambridge University Press.

Scwartz M A ve Lawson K (2013). Siyasi Partiler: Toplumsal Tabanları, Örgütler ve Çevre. İçinde: Janoski T vd. (der). Çev. E D Ela. *Siyaset Sosyolojisi*. 2. Baskı. Ankara: Phoenix Yayınevi, 333–360.

Şener G Yücel H ve Yedikardeş U (2019). Youth and Party Politics in Digital Era: Social Media Practices of Young Members of Political Parties in Turkey. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 10(19).

Temel R (2019). Poujade ve Sarı Yelekliler Hareketlerinin Vergi Grevi/Verginin Reddi Olguları Etrafında Analizi. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(1), 77–104.

Tilly C (2008). *Toplumsal Hareketler 1768-2004*. Çev. O Düz. İstanbul: Babil Yayınları.

Touraine A (2002). The importance of social movements. *Social Movement Studies*, 1(1), 89–95.

Touraine A (2016). Toplumdan Toplumsal Harekete. İçinde: K Çayır (der). *Yeni Sosyal Hareketler*. İstanbul: Kaknüs, 35–47.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020) *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, *TÜİK Veri Portalı*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679. Son erişim tarihi, 08.08.2021.

Uslu A (2014). Avrupa'da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 1–24.

Weinberg L (1991). Turning to Terror: The Conditions under Which Political Parties Turn to Terrorist Activities. *Comparative Politics*, 23(4), 423–438.

Wennerhag M (2007). Social movements, social science and politics: von Stein, Le Bon and two persistent problematiques. *Swedish Sociological Association Annual Conference.* https://lup.lub.lu.se/record/833330*.* Son erişim tarihi, 08.10.2021.

Yeşiller (2021). https://yesiller.org.tr/. Son erişim tarihi, 10.10.2021.

Yıldırım Y (2021). İtalya'nın Bitmeyen Siyasal Krizlerinde M5S, Lega ve PD Dönemi. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 30(1), 89–108.